

У. ГАЛУЗЕВА БІБЛІОГРАФІЯ
ЯК СКЛАДСВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ УКРАЇНИ

СТВОРЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ БАЗИ ДАНИХ
З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

А.М. КОМСЬКА

Створення бібліографічної бази даних (далі БЕД) з історії України допоможе у розв'язанні проблем інформаційного забезпечення наукових, політичних, соціальних, культурних, економічних потреб суспільства відродженої української держави. БЕД заповнить інформаційну лакуну, штучно створювану упродовж довгих часів залежності країни, стане підґрунтям для розвитку українознавчих дисциплін на справжній науковій основі. Введення в обіг за допомогою БЕД у повному обсязі масиву опублікованих документів і праць опосередковано сприятиме правдивому відтворенню історії українського народу, пізнанню його коренів, менталітету, національних особливостей, традицій. Проникнення у минуле, творче осмислення історичних подій сприятиме державотворенню, успішному проведенню реформ економічного та суспільного киття України.

Нагальна потреба у такій бібліографічній інформації однозначно визначена кількома шляхами. Один з них – думка фахівців, висловлена в їхніх працях, матеріалах та рекомендаціях численних наукових конференцій, підтверджена конкретними замовленнями інститутів історії України, українознавства, української археографії, археології АН України. Інший шлях – аналіз читачьких епитів, підсумки бібліотечно-знавчих досліджень, дані бібліотечних соціологічних служб, інтереси і погляди широкого загалу, відображені у результатах опитувань, здійснюваних пресою, науковими установами, наслідках вивчення попиту на книжковому ринку.

Найвні бібліографічні посібники, каталоги та інші джерела інформації не задовольняють зростаючих інформаційних потреб, оскільки вони неповні, мають тенденційний характер, практично не відображають зарубіжні видання і публікації. Однак більшість з них можуть бути використані у роботі по створенню БЕД. Зокрема, це робоча картотека для складання бібліографії "Історія України" (понад 130 тис. описів) і "Зведена картотека матеріалів з історії міст і сіл України" (близько 500 тис. описів) у Державній історичній бібліотеці України, крає-

знавчі каталоги обласних, Кримської республіканської, Одеської та Харківської наукових бібліотек, ціла низка бібліографічних посібників, у т.ч. щорічник "Історія України" (до 1991 р. - "Історія Української РСР"), що відображає поточну літературу з історії міст і сіл, промислових і сільськогосподарських підприємств, пам'ятників історії та культури України й багато інших.

Мета проекту - забезпечити громадськості вичерпнов і загальнодоступнов бібліографічнов інформацію з питань історії України, її окремих періодів.

Головним завданням у створенні ББД є:

- виявлення з максимальною повнотою і бібліографічна обробка наукових матеріалів, які відповідають критеріям відбору у ББД;
- систематизація і групування бібліографічної інформації;
- розробка структури ББД, програми формування бібліографічної інформації на машинозчитуваних носіях;
- введення бібліографічної інформації у машинну пам'ять;
- організація використання закладеної у ББД інформації на світовому рівні сервісного обслуговування;
- складання і видання фундаментального ретроспективного бібліографічного покажчика "Історія України".

Реалізація проекту передбачається протягом 1994-2000 років у кілька етапів. На початковому етапі, протягом 1994 р., здійснюються організаційні заходи: обґрунтовується мета і головні завдання проекту та його окремих частин поетапно, формується робоча група, визначаються ділянки роботи, терміни, розподіл обов'язків.

Другий етап - це розробка програми і методики побудови ББД. Він починається у 1994 р. з формування та аналізу вимог до змісту і процесу обробки даних усіма відомими і потенційними користувачами, забезпечення узгодження їх цілей та уявлень про інформаційну структуру даних. Далі планується створення концептуальної схеми ББД та її проектування, тобто розробка логічної структури бази даних, функціональних специфікацій програмних модулів і набору різноманітних запитів до ББД. Одночасно відпрацьовується методика виявлення бібліографування, систематизації і групування матеріалів.

Третій етап - безпосередній набір бібліографічної інформації та її опрацювання згідно із розробленою методикою. Він найбільш трудомісткий і довготривалий, оскільки більшість процесів виконуються вручну. Спочатку визначається коло джерел для виявлення відомостей

про матеріали з історії України. Джерела групуються у залежності від наповненості інформацією; у визначеному черговому порядку переглядаються посторіноків працівниками на виявлення матеріалів, які за змістом підлягають включенню у ББД. Складається бібліографічний опис, додаються відомості, передбачені у методиці формування бази даних.

Насамперед відпрацьовуються джерела бібліографічної інформації: органи державної реєстраційної бібліографії (літописи Книжкової палати України, Всесоюзної книжкової палати) у зворотньо-хронологічному порядку, галузеві, тематичні та інші бібліографічні посібники, друковані каталоги, карткові каталоги і картотеки великих бібліотек м. Києва, покажчики змісту періодичних видань і видань, що продовжуються, гуманітарного профілю, прикнижкові та пристатейні бібліографічні посилання.

Далі бібліографічні описи звіряються з документом-першоджерелом з метою вирішення питання про включення у ББД, а також уточнення даних, внесення відомостей, необхідних для систематизації, визначення ключів пошуку тощо.

Другу групу складають видання, що з тих чи інших причин не відображені у бібліографічних посібниках або відображені частково. Це стародруки, література, що перебувала у "спецхові", малотиражні, відомчі видання, матеріали і тези різноманітних конференцій, семінарів, періодика тощо. Вони підлягають суцільному посторінковому перегляду і бібліографуванню. Здебільшого здійснюватиметься аналітичний бібліографічний опис із змісту.

Всі відпрацьовані джерела обліковуються у контрольному списку, аби уникнути дублювання чи пропусків.

Після звірки із першоджерелом бібліографічні описи систематизуються згідно із структурою ББД і вводяться у машинну пам'ять. Це заключний етап створення ББД. Однак введення бібліографічної інформації у базу даних провадитиметься практично паралельно з її набором і опрацюванням протягом всього часу, передбаченого на реалізацію проекту.

Роботу було розпочато у січні 1994 р. Вже розроблені інструкції по відбору і бібліографуванню матеріалів, складено приблизну схему систематизації бібліографічної інформації, визначено коло першочергових джерел, розпочато їх перегляд, складання бібліографічних описів і групування у робочій картотечі.

Створення ББД на машинозчитуваних носіях, користування нею, вико-

ення широкого набору сервісних послуг потребує застосування сучасних засобів оперативного швидкісного автоматизованого пошуку і розовсюдження інформації.

Для цього потрібне спеціальне обладнання: декілька (не менше трьох) персональних комп'ютерів, бажано швидкодіючі моделі IBM-PC 86-DX-40 з оперативною пам'яттю 816 мб та довгостроковою 720 мб і повним комплектом приставок, зокрема широким принтером, хоча б одним лазерним принтером. Необхідні також сканер для зчитування інформації, 3 кабінетні ксерокси.

Таке обладнання потрібне вже в цьому, 1994 році, на початковому етапі реалізації проекту. Без цих апаратів створення ББД на паперових носіях інформації, тобто картотеки на каталожних картках, написаних від руки, розтягнеться на десятки років. Користування такою ББД буде настільки ускладненим, а пошук інформації таким уповільненим, що проект практично втрачає сенс.

Надане технічне обладнання розташовуватиметься у приміщенні державної історичної бібліотеки України (Київ-15, вул.Січневого повстання, 21, корп.24, кімната № 5). У процесі наповнення бази даних експлуатацію обладнання будуть здійснювати працівники, які мають відповідну підготовку і кваліфікацію. Використання діючої ББД передбачається вільним, доступним усім читачам.

ББД являтиме собою систематизовану і упорядковану сукупність (понад 2 мільйони) бібліографічних описів друкованих матеріалів, зміст яких висвітлює історію України в цілому, її окремих періодів, а також події, факти, діяльність конкретних осіб, розвиток економіки, культури, суспільно-політичне життя, релігій, обряди, побут народів України в історичному плані. ББД включатиме описи книг, виданих з початку книгодрукування до сьогодення, а також статей, розділів, глав, параграфів із періодичних видань і збірників, незалежно від місця виходу в світ, мови, обсягу, форми публікації.

ББД включатиме інформацію не лише про зміст видань, теми, проблеми, окремі питання, а і про авторів (у т.ч. складачів, упорядників, редакторів), назви, тип, вид, жанр, хронологічні рамки, установи, організації, фірми, що брали участь у підготовці видань, про видавців, видавництва, друкарні, місце і рік виходу в світ, передмови і передруки, обсяг, наявність ілюстрацій, карт, фотографій тощо. Такий потужний інформаційний потенціал дасть змогу повноцінно задовольняти інформаційні потреби різних суспільних і професійних груп споживачів, поповнити кількісно і удосконалити якісно науково-

бібліографічний апарат бібліотек України, значно розширити і урізноманітнити набір сервісних інформаційних послуг населенню, включити бібліографічну інформацію з питань історії України у міжнародні банки даних та інформаційні мережі; здійснювати докомплектування у ретроспективному плані і формування фондів бібліотек на науковій основі. ББД стане вагомим внеском у національну бібліографію України, допоможе у пошуку і поверненні в Україну втрачених історичних реліквій, культурних цінностей, зокрема бібліотечних книг.

На основі ББД передбачається видання фундаментального ретроспективного бібліографічного покажчика "Історія України" у 6-8 томах. Видання-посібника стане вагомим внеском як у національну бібліографію України, так і у розвиток історичної бібліографії. Крім того, псувачик дасть змогу користуватися основним обсягом інформації, закладеної у ББД, у найбільш компактній, звичній, дешевій формі, доступній практично повсюдно кожному споживачеві без посередництва консультантів, операторів і складного електронного обладнання.

Основні критерії оцінки ББД - повнота, її об'єктивність, доступність, швидкість і простота одержання відомостей.

Як додаток подається короткий список бібліографічних посібників з історії України.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОГРАФІЯ
ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ
УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ

Р.Я. ЦІЛІНСЬКИЙ

Участь сільськогосподарських бібліотек у реалізації державної програми національної бібліографії має надзвичайно важливе значення, адже відсутність поточного та ретроспективного репертуару національної сільськогосподарської літератури негативно позначається на рівні наукових досліджень і виробництва, не дозволяє плідно і у повному обсязі використовувати досягнення аграрної науки і практики.

Забезпечити потреби аграрного комплексу в бібліографічній інформації про весь документальний масив, створений в Україні, - головне завдання, що стоїть перед сільськогосподарськими бібліотеками.

Провідне місце у системі сільськогосподарських бібліотек належить ІІСГБ УААН, яка веде пошук шляхів ефективного використання віт-